

מקץ תשפ"ד: חלומות

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף ל עמוד א

הרי שהיה מצטער על מעות שהניח לו אביו, ובא בעל החלום ואמר לו: כך וכך הן, במקום פלוני הן, של מעשר שני הן - זה היה מעשה, ואמרו: דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין.

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף נב עמוד א

ההוא אפוטרופוס דהוה בשבבותיה דר' מאיר, דהוה קא מזבין ארעתא וזבין עבדי, ולא שבקיה ר' מאיר; אחוו ליה בחלמיה אני להרוס ואתה לבנות, אפילו הכי לא אשגח, אמר: דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין.

שולחן ערוך חושן משפט הלכות מתנת שכיב מרע סימן רנה

סעיף ט

היה פקדון ביד אביהם ואינו יודע היכן הניחו, { כח } כא' } ואמרו לו בחלום: כך וכך הם ובמקום פלוני הם ושל פלוני הם או של מעשר שני הם, ומצאם במקום שנאמר לו ובמנין שנאמר לו, { כט } דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין אלא הרי הם שלו.

תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף ה עמוד ב

אואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא, אמר רבא: אמר הקדוש ברוך הוא: אף על פי שהסתרתני פני מהם - בחלום אדבר בו

נדרים ח.

מושב זה הכי לכבד פטר נפשיה ואהכי
חל עליה שבועה: והנה שם כבוד אלהי
ישראל עומד: מתנו. משנה: תנו.
גמרא: יהיב שלמא לבי עשרה. וכד
מחיבין ליה הוּו ממירין ליה נדוּו:

והנה שם כבוד ה' עומד אמר רב יוסף גידוהו
בחלום צריך י' בני אדם להתיר לו והוא
דתנו הלכתא אבל מתנו ולא תנו לא ואי
ליכא דתנו הלכתא אפילו מתנו ולא תנו ואי
ליכא לייזיל וליתב אפרשת דרכים ויהיב
שלמא לבי י' עד דמקלעי ליה עשרה דגמרי הלכתא א"ל רבינא לרב
אשי ידע מאן שמתיה מהו דלישרי ליה אמר ליה לשמותיה שויה
שליה למישרי ליה לא שויה שליח אמר ליה רב אחא לרב אשי
שמתיה ושרו ליה בחלמיה מאי א"ל *כשם שאי אפשר לבר בלא תבן
בך

כללו והן אי נמי בלחצא דאמעטא
מקרבין מלהרע או להיטיב ולא אמעיטא
ממלקות ולהא לא כריך קרא א"כ מאי
קאמר שנאמר נשבעתי ואקיימה.
ומתריצין אלף הא קמ"ל דשרי ליה
לזרזי נפשיה כלומר ודאי לא איצטרך
האי קרא לומר שיהא חלה לגבי כל
יחל אלף ה"ק מנין שדבר הגון הוא
להשבע לקיים את המצוה ואפי' כשרים
שנמנעין משבועה נשבעין הן ככך
שנאמר נשבעתי ואקיימה כלומר שהרי
דוד היה עושה כן: והלא מושבע

ועומד מהר סיני הוא. כלומר ודאי אע"ג דקאמרת נדר גדול שבועה קאמרת דאמר צהדיא שבועה אשנה פרק זה שהרי נדר כיון שהוא מיסטר
חפלא אנפשיה לימיה לעולם באעשה אלף ודאי שבועה קאמרת כדאשכחן בדוכתי טונא דקרי ליה לשבועה נדר כדתנן (לקמן דף טו.) כדרי
רשעים עלי נדר בניזר ובקרבן ובשבועה ואמרינן נמי צריש פרק ארבעה נדרים (לקמן כ"ב) ההוא דאתא * (לקמיה דרב אסי א"ל צמאי נדרת צאלהא דשראל
ואפ"ה (ס"א ומש"ה) קשיא לך דאין שבועה חלה על שבועה לקרבן דמדאמרת נדר גדול משמע לכל דיני שבועה דאי קמ"ל לזרזי נפשיה שרי ומש"ה
קאמר נדר גדול נדר כלומר נדר משבועה הוא זה וראוי לעשות כן א"ה היינו דרב גידל קמייתא: הא קמ"ל דכיון דאי בעי פטר נפשיה וכו'.
מסתברא לי דלא דווקא דבהכי מיפטר שהרי חייב כל אדם ללמוד תמיד יום ולילה כפי כחו ואמרינן בפ"ק דקדושין (דף ג.) ח"ר ושנתם שיהו דברי
תורה מחודדין צפיק שאם ישאלך אדם דבר שלא חגמגם ותאמר לו וכו' וק"ש שחרית וערבית לא סגי להכי. אלף מכאן נראה לי ראייה למה
שכתבתי צפרק שבועות שמים צמרא דכל מידי דאתא מדרשא אע"פ שהוא מן התורה כיון דלימיה מפורש צמרא צהדיא שבועה חלה עליו. והכא
הכי קאמרינן כיון דאי בעי פטר נפשיה ממאי דכתיב צמרא צהדיא דהיינו צמכבן ובקומן (דברים ו) בקריית שמע שחרית וערבית מש"ה חלה שבועה עליה
לגמרי אפילו לקרבן והיינו דקאמר נדר גדול כלומר לכל דיניו כדבר הרשות וכבר כתבתי זה שם בראיית גמורות צמ"ד: עליו להשכים. מסתברא
לי דהכי קאמר כיון שאמר נשכים הרי קבל עליו שיהא הוא מעורר בדבר כשם שהוא מעורר מעכשיו. ותרמי קמ"ל חדא דצמכבן צמלא
לדבר מצוה מהניא דמאי דאמרינן הכא לא הזכיר לא נדר ולא שבועה ואפ"ה דצמרא צמלא סגי דומיא דמאי דאמרינן דקבלה בלמוד מהניא
לצדקה כדכתיב צפיק * זו צדקה (מש"ל.) וה"ה לכל דבר מצוה וקמ"ל נמי דעליו להשכים כדעבד קודשא צריך הוא: נדוהו בחלום צריך עשרה בני אדם
להתיר לו. לפי שאפשר שבשלימות המקום נתגדה ולפיכך צריך עשרה להמירו ששכינה עמהם: והוא דמתנו הלכתא. כלומר דמתנו
לאחרים אבל תנו בלמוד לא דלא חשיבי כולי האי. ואיכא דגרסי דתנו הלכתא כלומר גמרא אבל מתנו משנה בלמוד לא: ויהיב שלמא
לבי עשרה. ומתוך ששיבנו לו שגם יגיטו עליו מן היסורין עד דמקלעין ליה עשרה וכו': ידע מאן שמתיה מהו דלישרי ליה. שהרי כל מי
שמנדה צידו להמיר כדאמרינן צפרק ואלו מגלחין (מ"ק דף טו.) זיל לגביה דלישרי לך: לשמותיה שויה שליח. מן השמים:

כשם

(* [ג"ל היא דאמיא דש"ש])

(* [דברים ט])

תלמוד בבלי >גושל. מהדורת נהרדעא - ט (נדרים, נזיר, סוטה) / תלמוד בבלי / עמוד 17
הודפס מאתר אוצר החכמה

א"א לחלום בלא דברים בטלים

**צריך עשרה ב"א להמירו לו . לפי שתלום הוי כפיין נטואה יש לו לדאוג מן הפורענות לכן צריך להמירו
בשעה ואי הוא מותר בלמו צ"ד שנידוהו דאל כל צי עשרה שכינה שריא (פיין לשון כרא"ש): והוא דמתנו .**

תלמוד בבלי >גושל. מהדורת נהרדעא - ט (נדרים, נזיר, סוטה) / תלמוד בבלי / עמוד 17
הודפס מאתר אוצר החכמה

אשולחן ערוך יורה דעה הלכות גידוי וחרם סימן שלד
סעיף לה

(י) {ג} נידוהו בחלום, הוי נידוי וצריך התרה, נב ואפ"ה התירו לו בחלום אינו כלום. ואפילו יודע מי נידוהו, אינו יכול
להתירו נג <יד> וצריך עשרה בני אדם ששונים הלכות להתירו. [ב] לא מצא, טורח אחריהם עד פרסה; לא מצא, מתירין
לו אפ"ה עשרה ששונים משנה; לא מצא, מתירין לו אפילו עשרה שיודעים לקרות בתורה; לא מצא, מתירין לו אפ"ה
עשרה שאינם יודעים לקרות; <טו> לא מצא מב' } במקומו עשרה, מתירין לו אפילו שלשה. נד [בא] וי"א (יא) דאין לו
התרה רק ע"י עשרה ששנו <טז> הלכות או משניות (תוספות), ומיהו סגי אם יתירו לו בזה אחר זה) (טור בשם
הרא"ש).

ט"ז יורה דעה סימן שלד

(יד) וצריך עשרה כו'. הטעם דיש לחוש שמא מן השמיל נידוהו ועל כל בי עשרה שכינתא שריא והותר לו באותו ב"ד שנתנדה. אשיר"י:

שולחן ערוך יורה דעה הלכות נדרים סימן רי

סעיף ב

(ב) ד [א] {א} הנודר בחלום, אינו כלום <ד> ואינו צריך שאלה; ה] ויש אומרים ד (ג) ג' {שיתירו לו עשרה דידיעי למקרי (ויתירו לו בחרטה כאלו נדר בהקיץ) (תשובת הגאונים), ה ויש לחוש לדבריהם. [ו] מיהו אי לית ליה בקלות עשרה דידיעי למקרי, יתרנו בשלשה כשאר נדר) (רשב"א סימן תרס"ח).

ש"ך יורה דעה סימן רי

ה ויש לחוש לדבריהם. והכי נהוג ונראה דה"ה באשה שנדרה בחלום שצריכה י' כמו האישי ואין הבעל יכול להפר לה ביום שמעו דדין נדר זה כמו נדוי עכ"ל ב"ח וכן נוהגין:

שו"ת תשב"ץ חלק ב סימן קכח

... ומה שראוי לדקדק בזה הוא בענין החלומות דרך כלל במאמרי התלמוד כי הידיעה בכללים קודמת בטבע ובסדר לידיעה בפרטים וראינו כי יש מקומות שחכמינו ז"ל חוששין להם ויש מקומו' שאין חוששין להם כלל וראוי לנו לחזור אחר טעמי הענין כי ידיעת הדבר בסבותיו היא ידיעה שלימה. ובלא ידיעת הסבות אינה ידיעה רק מחשבה וכשיעלו בידינו הטעמים יתבררו ויתלבנו ויצרפו הדברים במה היתה החטאת הזאת בענין דרושנו אשר אנחנו הולכים סביבו. אמנם המקומות אשר ראינום שהם חוששין לחלומ' הוא זה המקום אשר עליו הי' זה המשא והמתן והוא שנדהו בחלום המוזכר בראשון (מנדוים) [מנדרים] (ח' ע"א) וכן במקומות אחר' מפורשי' באחרון מברכות וביבמו' בפ' האש' רבה (צ"ג ע"ב) (אחזיקו) [אקריין] קנה רצון מאי לאו הכי קאמרי הנה בטחת לך על משענת קנה הרצון לא הכי קאמרי ליה קנה רצון לא ישבר וכו' עד לאמ' יוציא משפט. אמנם במקומות שאין חוששין להם כלל הוא מה שהוזכר בפ' זה בורר (ל' ע"א) שאמרו שם הרי שהי' מצטער על מעות מעשר שני שהניח לו אביו בא בעל החלום ואמר לו כך וכך הם במקו' פלוני הם זה היה מעשה ואמרו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין והרי כאן סתיר' מפורשת ואפשר היה לפרש שאין בה סתיר' ובכל מקום ראוי לנו לסמוך על החלום בין לענין נדר בין לענין מעשר שני וענינים אחרים אם הוא עצמו חלם החלום. אבל אם אחר חלם לו אין לו לסמוך על חלומו בשום מקום זהו שאמרו בא בעל החלום כלומר האיש החולם חלום אמר לו כן ולפי פי' זה יש לסמוך על החלומות אם הם חלמו אותם אבל אם אחרים חלמו להם אין לסמוך עליהם כלל והתבאר טעות המתענין לפי זה אחר שאחר חלם להם והם לא חלמו אבל מכיון שאמרו זה הי' מעשה ואמרו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין והוא מאמר כללי לכל חלומות אי אפשר לפרש כן ויש לנו לפרש כי בעל החלום המוזכר כאן הוא המחלים לבני אדם שבא אל האיש בעצמו המצטער דומה להיא דאמרי' בפ"ק דברכות (י"ד /י' ע"ב) אפי' בעל החלום אומר לו לאדם למחר הוא מת אל ימנע עצמו מן הרחמים ואעפ"כ אמרו לו שאין לסמוך על חלומותיו ועל דבריו וה"נ מוכח ההיא דפ' הנזקין (נ"ב ע"א) בהוא אפטרופוס דהוי בשבבותיה דר' מאיר דהוה קא מזבין ארעא וזבין עבדי לא שבקיה רבי מאיר אחוה ליה בחלמיה אני להרוס ואתה לבנות ואפי' הכי לא אשגח אמר דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין וא"כ הדרא קושיא לדוכתא למה חששו לענין נדוי וסומכין עליהם בהרבה מקומות על פי פותרים. ואני אומר כי מה שמרפא שבר קושיא זאת הוא מאמר אחד הנזכר באחרון מברכות (נ"ה ע"ב) והוא שאמרו שם רבא רמי כתיב החלומות שוא ידברו וכתוב בחלום אדבר בו. לא קשיא כאן על ידי מלאך כאן על ידי שדים הרי שהם ז"ל נתעוררו וראו כי יש חלומות שראוי לסמוך עליהם ולחוש להם ויש מהם שאין ראוי לסמוך ולחוש להם כי יש מהם ע"י מלאך והמלאך לא יכזב ויש מהם על ידי שד והם דברי' כענין בקר אשר אין להם שחר והמאמר הזה אמתו אותו החוקרי' במקום הזה ואע"פ שדבריה' ז"ל הם

כדברי תורה ואינם צריכים חזוק טוב הוא לסמוך אותם בדברים שכליים כדי להטעימם ולהבין יופי חכמתם כי כל רז לא אניס להו. וידוע הוא משרשי החכמה החיצונית כי החלומות מהם צודקים ומהם בלתי צודקים והצודק מהם הוא בהיות הכח המדמה אשר באמצעותיו הם החלומ' בריא ביצירתו בהרכבתו ובמזגו ולא יעיקהו מזג רע ממזונו' מולידיים לחה עבה ושחורה ואידיים עבים מערבבים אותו וכשהוא על אופן זה ילוה אליו הכח השכלי ובאמצעו' כח עליוני מהשכל הפועל רואה חלומ' צודקי' וכבר אמרו כי אחד ממופתי ההשגחה הוא ענין הודעת העתיד לבא כדי שישמור ממנו האדם וזהו אומרם ז"ל כאן על ידי מלאך ולפי זה אמרו (ברכו' נ"ז ע"ב) חלום אחד משרשים בנבואה ואמרו נובלות נבואה חלום ובמדרש קהלת אמרו בשעה שאדם ישן נפשו אומרת למלאך ומלאך אומר לכרוב ופי' הרמב"ם ז"ל הנפש במקום הזה הוא השלמו' הראשון אשר למין האנושי' המוכן לקבל המושכלות והמלאך הוא הכח המדומה כי כל כח הוא מלאך כמו שהשריש הרב ז"ל בספר המורה והכרוב הוא הכח השכלי. או יהי' פי' נפשו הכח המדמ' והמלאך הכח השכלי והכרוב הוא השכל הפועל. או יהי' פי' נפשו החוש המשותף והמלאך הכח המדמה והכרוב הוא השכל הפועל וע"ז אמרו (שבת י"א ע"א) יפה תענית לחלום כאש בנעורת ובאותו יום ואפי' בשבת כי המושל באותו יום והוא בעל החלום הראה לו העתיד לבא עליו ואם התענ' באותו יום יש בכח ממשלתו לבטל גזירתו וכשעבר אותו יום המושל ביום אחר אין בו כח לבטל מה שנגזר ע"י מושל זולתו והתור' השרישה לנו זה באמר' ולמשול ביום ובלילה והזכירוהו רז"ל בפ"י כמו שנמצא בספר הזהר לרשב"י ז"ל בפ' אמור בענין אותו ואת בנו וכן כ' הרמב"ן ז"ל בפ"י התור' בפסוק ולמשול ביום ובלילה וכן הרמב"ם ז"ל בפ"ה מחלק ב' מהמורה. והחלום הבלתי צודק הוא בהיות הכח המדמה בלתי בר' או מפני שרש יצירתו ברוע הרכבתו וברוע מזגו או מפני מזונות עבי' רעי הכמות המולידיים אידי' עבי' שחורים יטרידוהו ומפני זה מורכב מחושים אין להם מציאות כלל. ועל זה אמרו ביומא (פ"ג ע"ב) חלמא דבי שמשא בטלין אינון וזהו אומרם כאן על ידי שד כי השד השאילוהו במקום הזה אל רוח רעה מזקת ושודדת את האדם והם כלם מאין ופעלם מאפע אין ידים להם ואין לחוש להם כלל:

מעתה אחר שנתישב לנו מדברי חכמינו ז"ל והשכל מעיד עליו כי יש חלומות צודקים ראוי לחוש להם. ויש חלומות בלתי צודקים אין לחוש להם אנחנו מסופקים בזה החלום אם הוא צודק או הוא בלתי צודק אם יש לנו לחוש בדבר הראוי לחוש ושלא לחוש בדבר שאין ראוי לחוש כפי שרשי התלמוד. וידוע הוא כי בכל דבר שבממון יש לנו להעמיד הממון שנפל בו הספק בחזקתו ועל זה אמרו באותו שהיה מצטער על מעות מעשר שני שהניח אביו שאין לו לסמוך על החלום ויונח הממון ההוא בחזקתו כאשר הי' קודם החלום דברי חלומות כבענין זה לא מעלין ולא מורידין להוציא הממון מחזקתו וכן כתוב זה בשאלתא דויהי מקץ וכן בההוא אפטרופא דהוי מזבין ארעא מספקא לא יהבי ליה רשותא למזבן בלאו דינא. אבל במי שנדוהו בחלום אם על ידי מלאך הוא הרי הוא מנודה ואם ע"י שד הוא אינו מנודה וא"כ זה ספק מנודה ספק אינו מנודה והרי זה כספק איסור' אם אסור לספר ולכבס ולהתרחק מבני אדם ד' אמות אם לא ומן הספק צריך היתר ככל ספק איסור' שאפשר לצאת מידי ספק על ידי תקנה ויתירוהו עשרה שזה הוא מנודה לשמים. ומנודה לשמים נסתפק לבעלי התלמוד אם הוא חמור ממנוד' לבני אדם או יותר כמו שהוזכר במס' משקין (ט"ו ע"ב) ומ"מ צריך שלוחי המקום להתירו ובעשר' יש שכינה זה הוא מה שעלה בידינו בענין זה. ובסוף הוריות (י"ג ע"ב) איכא מאן דחש לדברי חלומות ואיכא מאן דלא חש להו גבי עובדא דר' מאיר ור' נתן דאמרו להו בחלמייהו דליזלו לפיוסי לרשב"ג דר' נתן אזל ור' מאיר לא אזל משום דדברי חלומ' לא מעלין ולא מורדין ומסתברא דר' נתן מדמי ליה לנדוהו בחלום משום כבודו דרשב"ג ור' מאיר מדמי ליה לשאר מילי כיון דלא אדכרו ליה שמתא ... ודע כי זה קרוב לעשרים שנה חלם חלום חקון בן עבו אשר היום יצא לתרבות רעה שהצבור חייבים להתענו' ג' תעניו' שני וחמישי שני והרב ר' יצחק בר ששת זלה"ה חשש לו וגזר ג' תעניו' ואתה רואה שאותה איש אשר סופו הוכיח על תחלתו כי גם באותו פרק לא היה פרקו נאה ומפני חלומ' לא הי' לו לרב ז"ל לגזור תעניו' והצבור היו מלעיבים ומלעיגי' עליהם וקורין אותן תעני' חלום ובתפלת מנחה לא היינו מוצאי' מנין כי אם בקושי ונתחרט הרב ז"ל על זה ואני הייתי מתענה והייתי אומר יודע אני בעצמי שאיני כהן ואם יאמרו לי חבירי עלה לדוכן הייתי עולה (שבת ק"ח ע"ב) ומה שהזיק הרב ז"ל לזה הוא מה שאמר לנו כי בכלינסיה עיר מולדתו בא לו קודם הגזרה שלמה מטיש ואמר לו לגזור תענית לפי שהי' רואה שריפה גדולה בבית הרב ז"ל. ולא חשש לדבריו כלל ונתחרט על זה בראותו כי בא החלום ברוב

ענין. זסו /זהו/ מה שראיתי לשאת ולתת בלימוד זכות על תוספת ברכה ונשאר לנו לדקדק אחר המורה הזה בענין התרת הנדוי אם מוטעה בו כנראה לפי פשטי הדברים או לא היה מוטעה:

חידושי הר"ן מסכת סנהדרין דף ל עמוד א

בא בעל החלום ואמר לו וכו' וא"ת וכי עדיף חלום מעד אחד דאמרינן של מעשר שני הם בבית לא אמר כלום. י"ל איצטריך סד"א חלום עדיף שהוא אחד מששים בנבואה קמ"ל דאפ"ה דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין לאסור לו ממונו ואע"פי שיש רגלים לדבר דקושטא קאמר כגון הכא שהודיעו היכן היו המעות טמונין ואפ"ה לא מהנו החלומות לאסור. וכיון שכן משמע לי מהא דמי שנדר בחלום אין צריך התיר דדברי חלומות לא מעלין ולא מורידין לאסור המותר ואע"ג דנידוהו בחלום צריך היתר כדאיתא בפרק קמא דנדריים התם היינו טעמא דאמרינן דמן שמיא נדוהו אבל לנדר דהוי איסורא דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. אעפ"י שהרשב"א ז"ל הצריך היתר למי שנדר בחלום בשם מקצת מן הגאונים ז"ל בתשוב' שאלה וזה כתב בשמם ז"ל דמביאין עשרה בני אדם דידיעי למיקרי ויתירו לו את נדרו ובחרטה כמי שנדר ונשבע בהקיץ ומייתי ראייה מההיא דאמרינן החוטא לחבירו ומת מביאין עשרה בני אדם ומשתטח על קברו ויאמר חטאתי לה' ולך ויענו כולם מחול לך ג' פעמים וראוי להתנהג על פיהם עכ"ל הרשב"א ז"ל שם והר"ן ז"ל חולק עליו וכדאיתא בפרק קמא דנדריים:

פתחי תשובה יורה דעה סימן רי

(ב) הנודר בחלום עיין בתשובת שמש צדקה חלק יורה דעה סי' ה' שהאריך בזה [ועיין (בתשובת הרדב"ז ח"א/ח"ד/ סימן צ"ט) באחד שחלם לו שנשבע לפרוע חובו ביום פלוני והשיב דהכא אפילו הרא"ש מודה כיון דפריעת ב"ח מצוה א"כ משמים הראו לו לזרוזי נפשיה למצוה וע"כ יפרע חובו באותו היום או ישתדל שהמלוה יאמר לו הריני כאלו התקבלתי ע"ש ומשמע מדבריו דלזה לא מהני היתר נדריים דלאו מטעם נדר אתינן עלה אלא משמים הטילו עליו לזרוזי נפשיה ועיין בס"ק שאח"ז]: